



‘Oku mahūinga ‘a e Kakai’

'Oku mahu'inga 'aupito
'a e mo'ui lelei' mo e malū



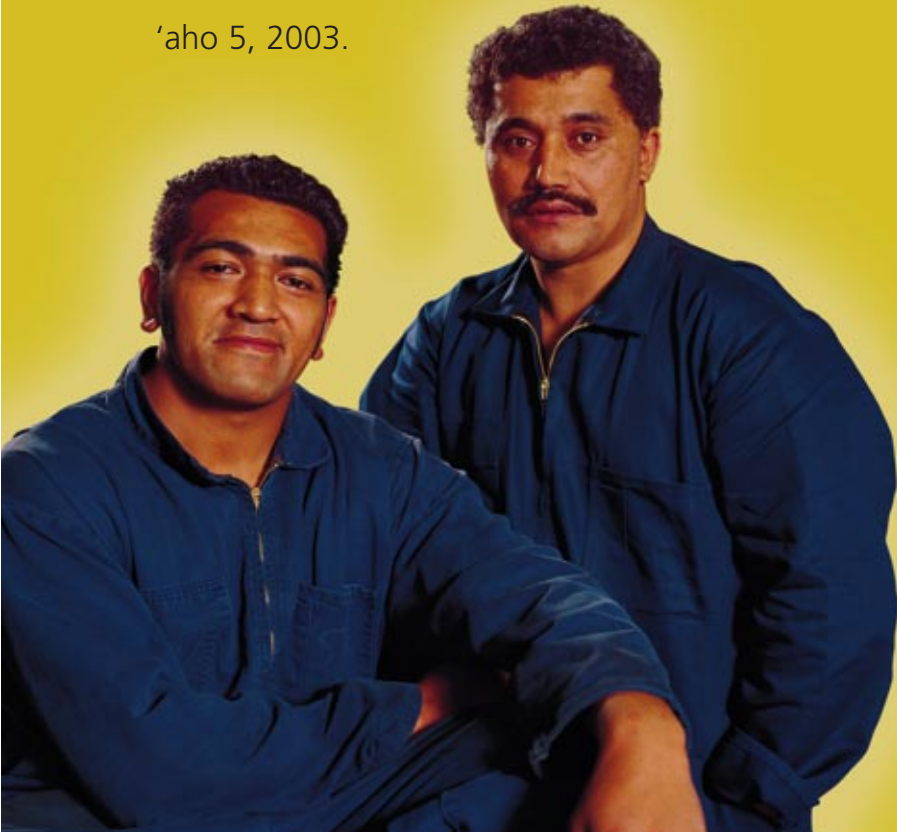
workinfo
www.workinfo.govt.nz
0800209020


DEPARTMENT OF
LABOUR
TE TARI MAHI

OSH
occupational safety
& health service
te taatanga ora

Ko e hā 'a e me'a 'oku hokó?

'Oku 'i ai 'a e lao fo'ou 'oku 'amanaki ngāue'aki kau ki he mo'ui lelei mo e hao mei he fakatu'utāmaki. 'Oku fakataumu'a ia ki he malu mo hao 'a e tokotaha ngāue kotoa pē mei ha fakatu'utāmaki 'i he ngaahi ngāue'angá. 'Oku 'oatu 'e he lao fo'ou ni 'a e faingamālie lahi ange 'o e kau ngāue ke nau kau 'i hono alea'i 'a e ngaahi tu'utu'uni kau ki he mo'ui lelei mo e malu mo hao 'i he ngāue'angá. 'Oku kamata ngāue'aki 'a e laó ni 'i Mē 'aho 5, 2003.



Ko e hā koā ‘a e laó ni?

‘Oku felāve‘i ia mo ‘etau tokanga‘i kitautolu mo hotau kaungāngāué ke pau ‘oku tau hao mo malu ‘i he ngāue‘angá.

‘Oku kau foki ai mo e ngāue fetokoni‘aki ‘a e ngāue‘angá mo e kau ngāué koe‘uhí ke pau ‘oku nau hao mo malu lolotonga ‘enau ngāué.

‘Oku mahu‘inga ke tau ‘ilo ‘a e mahu‘inga ‘o e malu mo hao he ngāue‘angá mo e ‘ū me‘a ‘oku fiema‘u ke tau faí.

Ka lavea lahi ha taha pe ní‘ihi ‘ia kitautolu he ngāue‘angá, pea ‘oku malava ke tau lí‘aki ngāue ha taimi lōloa. ‘Oku malava ke faingata‘a‘ia fakapa‘anga ai hotau ngaahi fāmilí. ‘Ikai ngata ai ka ‘oku malava ke tau mo‘ui fakakonga ki he mate koe‘uhi ko ha uesia kitautolu ‘e ha lavea lahi.

‘Oku totonu ke ngāue ‘a e taha kotoa pē ‘i ha ngāue‘anga ‘oku malu mo hao, pea malu‘i ia mei ha fakatu‘utāmaki. ‘Oku hala ke ngāue ha taha ha ngāue‘anga ‘oku fakatu‘utāmaki. Kapau ‘oku ‘i ai ha me‘a ‘okú ke fakatokanga‘i ‘oku fakatu‘utāmaki he ngāué pea ‘oua te ke longo ka ke lea ‘o kau ki ai. Tala ia ki ho‘o ngāué, pe ko e taha fakafofonga ki he malu mo e ngāue he ngāue‘angá, pe ko e fakafofonga ‘iunioní.

Ko e hā ‘a e me‘a ‘oku totonu ke fai ‘e he ngaahi kautaha ngāué?

‘Oku pau ke tauhi ‘e he ‘ū kautaha ngāué ke malu mo hao e ngāué‘angá. Kuopau ke nau:

- fakamahino‘i ‘a e ngaahi me‘a ‘oku fakatu‘utāmaki pe malava ke ne fakatupu ha fakatu‘utāmaki he ngāué. Fekumi ki ha founa ke ta‘ofi‘aki pe mapule‘i‘aki ke ‘oua na‘a hoko ha fakatu‘utāmaki
- fakapapau‘i ‘oku ‘ilo‘i ‘e he taha kotoa hono ngāué‘aki ‘a ha me‘angāue he ngāué‘angá pea mo e founa totonu hono ngāué‘akí
- ako‘i e kau ngāué ‘i hono fai lelei‘i mo hao ‘enau ngāué
- ‘ai ‘a e teunga ngāue malu‘i mo ngāué‘aki e me‘angāue ‘oku ‘ikai fakatu‘utāmaki
- kaungāngāue mo e taha ngāue kotoa pē ke pau ‘oku tauhi ‘a e mo‘ui lelei ‘a e kau ngāué mo ‘enau malu mo hao he ngāué‘angá ma‘u pē
- fai leva ha me‘a ‘i he taimi pē ‘oku talaatu ai ‘oku ‘iai ha me‘a ‘oku fakatu‘utāmaki.

Kuopau ke hanga ‘e he ngaahi kautaha ngāué ‘o fakapapau‘i ‘oku ‘ilo‘i ‘e he kau ngāué ‘a e ngāue malu mo hao mei he fakatu‘utāmaki ‘i he ngāué‘angá.



Ko e hā ‘a e me‘a ‘a e taha kotoa pē ‘ia kitautolu ‘oku totonu ke te fai?

‘Oku fiema‘u ia ke tau tokoni kotoa pē ke ngaohi hotau ngaahi ngāue‘angá ke malu mo hao. Ko e founga fetokoni‘aki lelei ‘a ‘eni:

- tui ‘a e teunga malu‘i totonu, mo ngāue‘aki ‘a e me‘angāue ‘i he founga totonu
- tala ki he ngāue‘angá pe ko e fakafofonga mo‘ui lelei mo malu he ngāue‘angá ha me‘a ‘oku ngali fakatu‘utāmaki, koe‘uhí ke lava ‘o fakalelei‘i te‘eki hoko ha fakatu‘utāmaki
- vakai‘i ma‘u pē pe ‘oku ‘i ai ha me‘a ‘e ngali fakatu‘utāmaki he ngāue. Pea fakakaukau‘i ha founga ke hao mo malu ange ai
- tala leva ki he ngāue‘angá pe ko e fakafofonga mo‘ui lelei mo malu he ngāue‘angá ‘a e fakatu‘utāmaki kotoa pē ‘i he‘ene hoko pē
- tokoni ki he kau ngāue fo‘ou kotoa pē ke nau ‘ilo ‘a e founga ngāue totonu, malu mo hao he ngāue‘angá
- kapau ‘e ngāue hela‘ia mo ongosia ha taha, pe mafasia, pe konā mo uesia ia ‘e he ‘alakaholó mo e faito‘o konatapú, pea ‘e ala uesia kovi ‘e he‘enau ngāue ‘a e kau ngāue kehé. Kapau ‘okú ke pehē ‘oku fakatu‘utāmaki ‘a e founga ngāue ‘a ha taha, pea kuopau ke ke tala ki he ngāue‘angá pe ko e fakafofonga mo‘ui lelei mo malu he ngāue‘angá.

‘Oku ‘i ai ‘a e totonu ‘a e taha ngāue kotoa pē ke kau ‘i ha me‘a pē ‘e felāve‘i lelei mo e malu mo e hao ‘a e ngāue‘angá. Ko e konga ia ‘o e ngāue, ‘a hono lipooti ‘o e ‘ū me‘a ‘oku fakatu‘utāmaki koe‘uhí ke hao mo malu ‘a e ngāue‘angá pea ta‘ofi foki ‘a e hoko ha fakatu‘utāmaki.

‘E ngāue fakataha fēfē ‘a e ngaahi kautaha ngāué mo e kau ngāué?

‘Oku totonu ke ngāue fakataha ‘a e ‘ū kautaha ngāué mo e kau ngāué ki he ‘ūmeá ni:

- fakapapau‘i ‘oku ‘i ai ha ngaahi tu‘utu‘uni mo e ‘ū me‘a ke fai ‘o kau ki he mo‘ui lelei, malu mo hao he ngāue‘angá pea tauhi ma‘u ia
- ‘ai ha ‘ū founa ‘e lava ai ke kau mai ‘a e kau ngāué ‘i he fai tu‘utu‘uni ki he hao mo e malu ‘a e ngāue‘angá. ‘E lava ke fakafou atu ‘eni ‘i he fakafofonga ki aí pe ko ha kōmiti. Ka ‘ikai ia pea ‘e lava pē ‘o fakahoko ‘i ha founa ‘e taau mo ho‘omou ngāue‘angá. Kapau ‘oku ‘i ai ha ‘iunioni ho‘omou kau ngāué pea ‘oku totonu ke nau kau mai mo kinautolu.

Kā ‘e fēfē ‘a e kau ngāue ‘ofá ia?

Ko e fa‘ahinga ngāue kotoa pē ‘oku palani‘i, ‘oku totonu ke ‘i ai ‘a e fakakaukau ki he malu mo e hao ‘a e ngāue‘anga ko iá. Ko e ngaahi kautaha ngāue ‘ofá ‘oku totonu ke ‘i ai ‘a ‘enua tokanga lahi ke fakapapau‘i ‘oku malu mo hao ‘a ‘enua kau ngāue ‘ofá ‘i he ngāue‘angá. ‘I he ngaahi kautaha ngāue ‘ofa tu‘uma‘ú, ‘oku lau leva ‘a e ngaahi kautaha peheé ko e kautaha ngāué ia pea ko kinautolu ia ‘oku pau ke nau fakapapau‘i ‘oku hao ‘a e ngāue‘angá mei he fakatu‘utāmakí. ‘Oku totonu foki ke malu mo hao ‘a e ngāue ‘a kinautolu ‘a e kau ngāue ‘ofá mo honau kaungā ngāué mo honau ngaahi kaungāme‘á.

Ko hai 'oku lava 'o tokoni?

'Oku 'i ai ha ni'ihiki kehe ke tokoni atu kiate koe. 'Oku lava ke ke kole tokoni ki ho'omou fakafofonga mo'ui lelei mo e hao mo malu he ngāue'angá, pe ko e pule he kautahá, pe ko ho'omou supavaisá, pe 'iunioní.

'Oku 'osi fokotu'u 'e he Potungāue Leipá ha laini telefoni makehe 'e lava ha taha pē 'o tā ki ai 'o ma'u atu mei ai ha ngaahi fakamatala 'o kau ki he lao fo'ou ko 'eni felāve'i mo e mo'ui lelei mo e malu mo hao he ngāue'angá. 'Oku ui ia ko e "Workinfo". 'Oku ngāue ai ha ni'ihiki 'oku nau lea he ngaahi lea kehekehe mei he tukuifonua 'o e Pasifikí. Te ke lava pē 'o tā ki ai 'i ha fa'ahinga taimi pē mei he 8am ki he 5pm, Mōnite ki he Falaite, he **0800 20 90 20**. 'Oku ta'etotongi 'a e telefoni ko 'eni mei ha feitu'u pē 'i Nu'u Silá ni.

'Oku 'i ai mo ha uepisaiti 'a e Workinfo 'oku fele 'a e fakamatala 'e ala ma'u ai. 'E ma'u ia he **www.workinfo.govt.nz**

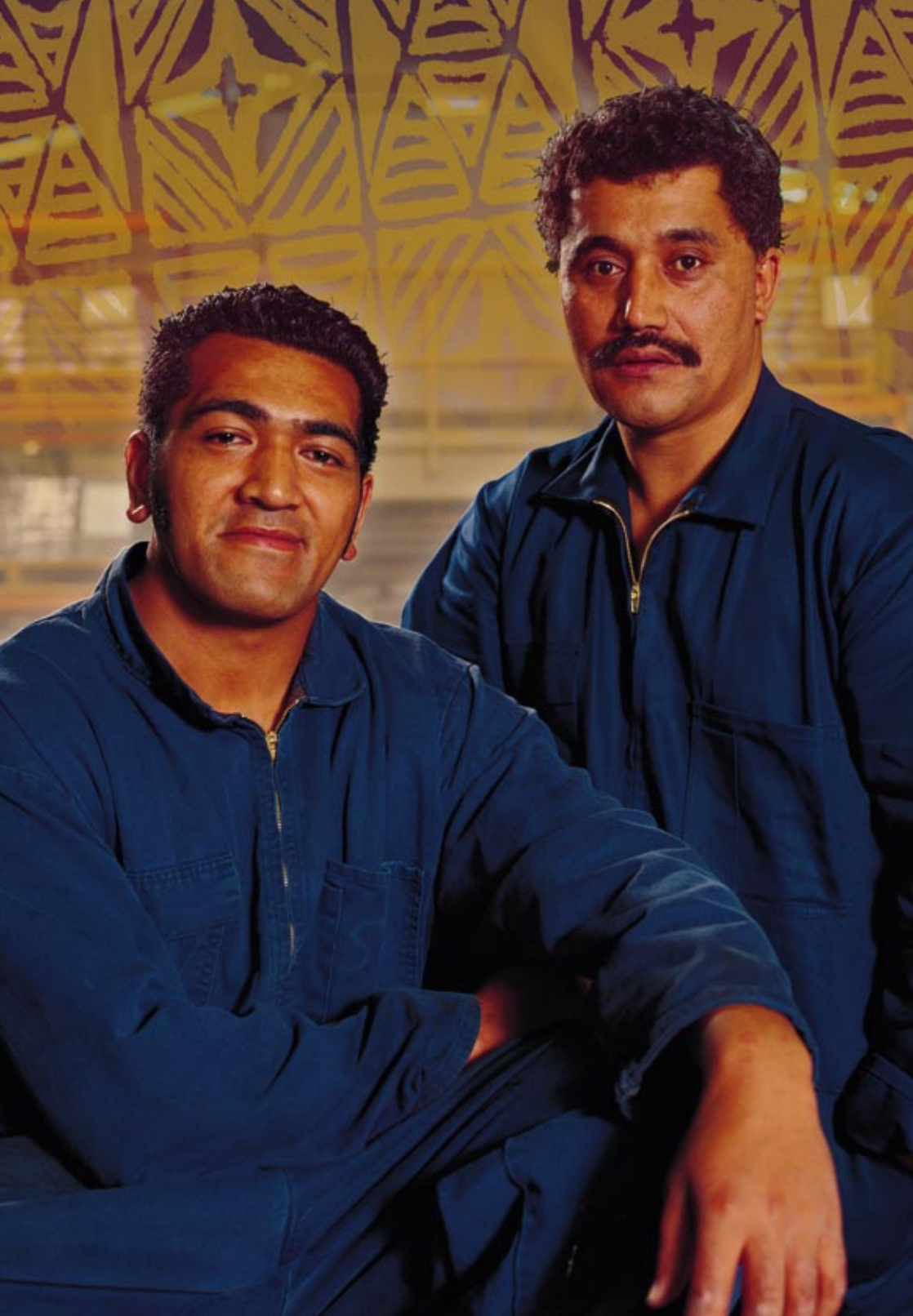
Fakafofonga mo'ui lelei mo malu'i:

Ho'o pule ngāue:

Te ke lava foki 'o fetu'utaki ki ho'o 'iunioní pe Kaunisila e 'Iunioní he 'initaneti he **www.union.org.nz**.

Ko e ki'i tohi fakamatalá ni ko e fakamatala fakanounou pē, ko ia ai he'ikai fe'unga ke ngāue'aki ki he tūkunga kotoa pē.

'E ma'u kakato ange pē ha tokoni mei he laó pe ko ha fale'i fakalao pe fale'i 'a ha mataotao.



workinfo
www.workinfo.govt.nz
0800209020


DEPARTMENT OF
LABOUR
TE TARI MAHI

OSH
occupational safety
& health service
te oranga oranga